EVROPSKÝ SOCIÁLNÍ FOND PLUS

Tento dokument popisuje Evropský sociální fond plus (ESF+) a jeho vývoj. Ačkoli původním cílem Evropského sociálního fondu bylo zlepšovat pracovní příležitosti, později prošel mnoha změnami, aby odrážel aktuální stav ekonomiky a zaměstnanosti v jednotlivých státech a vývoj politických priorit EU, například v oblasti ekologické a digitální transformace. Dnes je ESF+ hlavním nástrojem na podporu zaměstnanosti a sociálního začleňování v EU.

PRÁVNÍ ZÁKLAD

— Čl. 46 písm. d), článek 149, čl. 153 odst. 2 písm. a), článek 164, čl. 175 odst. 3 a článek 349 Smlouvy o fungování Evropské unie.

CÍLE

Cílem Evropského sociálního fondu plus (ESF+) je dosahovat vysoké úrovně zaměstnanosti a spravedlivé sociální ochrany a vytvářet kvalifikovanou a odolnou pracovní sílu připravenou k přechodu na zelenou a digitální ekonomiku. Podporuje mobilitu pracovních sil, vzdělávání a sociální začleňování a přispívá k rozvoji inkluzivních a soudržných společností, které budou schopny vymýtit chudobu. Navázal na dřívější Evropský sociální fond a obsahuje i zásady stanovené v evropském pilíři sociálních práv.

DOSAŽENÉ VÝSLEDKY

A. Předchozí programová období

Evropský sociální fond (ESF) byl prvním z evropských strukturálních fondů. V prvních letech (do roku 1970) hradil členským státům 50 % výdajů na odbornou přípravu a příspěvky na opětovné začlenění pracovníků, které postihla hospodářská restrukturalizace. Během tohoto období pomohl celkem více než dvěma milionům osob. V roce 1971 přijala Rada rozhodnutí 71/66/EHS, kterým byly zdroje fondu výrazně navýšeny; v roce 1983 pak nová reforma vedla k zacílení operací fondu na boj proti nezaměstnanosti mladých lidí a pomoc nejpotřebnějším regionům. Jednotným evropským aktem (1986) byl do Smlouvy o založení Evropského společenství začleněn úkol dosáhnout v rámci Společenství hospodářské a sociální soudržnosti. Tím vznikly podmínky pro komplexní reformu, jejímž cílem bylo zavést koordinovaný přístup k plánování programů a fungování strukturálních fondů. Maastrichtská smlouva rozšířila rozsah podpory ESF i na „přizpůsobování se změnám v průmyslu a ve výrobních systémech". V letech 1994–1999 pak byl objem finančních prostředků vyčleněných na hospodářskou a sociální soudržnost zvýšen na dvojnásobek.

V rámci Agendy 2000 se v programovém období 2000–2006 celkový rámec strukturálních fondů zjednodušil. Evropskému sociálnímu fondu, na který bylo vyčleněno 60 miliard EUR, byl svěřen dvojí úkol: přispívat k politice soudržnosti a provádět evropskou strategii zaměstnanosti (3.6.3). Rovněž byla spolufinancována

iniciativa EQUAL, která se soustředila na podporu inovativních nadnárodních projektů zaměřených na boj proti diskriminaci a znevýhodnění na trhu práce.

V programovém období 2007–2013 zůstaly zachovány pouze tři strukturální fondy: ESF, EFRR (Evropský fond pro regionální rozvoj) a Fond soudržnosti. Tyto fondy měly společně dosahovat cíle konvergence (na který připadalo 81,5 % zdrojů), cíle regionální konkurenceschopnosti a zaměstnanosti (16 % zdrojů) a cíle územní spolupráce (2,5 % zdrojů).

Prostředky ze strukturálních fondů jsou rozdělovány mezi členské státy na základě vzorce, který zohledňuje počet obyvatel, hustotu zalidnění, regionální prosperitu, nezaměstnanost a úroveň vzdělanosti. Členské státy o něm jednají ve stejné době, kdy schvalují dlouhodobý rozpočet EU – víceletý finanční rámec (VFR) – na dané období. Jedním z hlavních rysů strukturálních fondů je zásada doplňkovosti, podle níž členské státy nesmějí používat prostředky ze strukturálních fondů jako náhradu za vnitrostátní výdaje na činnosti, které se již rozhodly uskutečnit i bez unijního financování.

B. Programové období 2014–2020

1. Pět strukturálních fondů, které se řídí společnými pravidly

Všech pět evropských strukturálních a investičních fondů na programové období 2014–2020, tedy Evropský fond pro regionální rozvoj, ESF, Fond soudržnosti, Evropský zemědělský fond pro rozvoj venkova a Evropský námořní a rybářský fond, se řídilo společnými pravidly stanovenými v nařízení o společných ustanoveních. Oblast působnosti jednotlivých fondů a další podrobnosti pak byly stanoveny ve specifických nařízeních. Úkoly ESF, rozsah jeho podpory, některá zvláštní pravidla a druhy výdajů způsobilých pro poskytnutí pomoci byly stanoveny nařízením o ESF z roku 2013.

Z rozpočtu ESF ve výši 74 miliard EUR jsou spolufinancovány celostátní nebo regionální operační programy, které trvaly po celé sedmileté období víceletého finančního rámce 2014–2020. Návrhy těchto programů předkládaly členské státy a Komise je schvalovala formou rozhodnutí.

Fond se zaměřil na čtyři tematické cíle:

— podpora udržitelné zaměstnanosti, kvalitních pracovních míst a mobility pracovních sil,

— podpora sociálního začleňování a boj proti chudobě a diskriminaci,

— investice do vzdělávání, odborné přípravy a odborného výcviku k získávání dovedností a do celoživotního učení,

— posilování institucionální kapacity veřejných orgánů a zúčastněných stran a přispívání k účinné veřejné správě.

Úloha ESF byla posílena v období 2014–2020, v němž platil právně vymahatelný požadavek, aby na ESF bylo poskytnuto nejméně 23,1 % celkového financování soudržnosti. Fond každoročně pomohl 10 milionům lidí najít si práci nebo zlepšit své dovednosti, aby si mohli najít práci v budoucnu.

2. Evropský sociální fond a Iniciativa na podporu zaměstnanosti mladých lidí

Nařízení o ESF zahrnuje Iniciativu na podporu zaměstnanosti mladých lidí (Youth Employment Initiative –YEI) s rozpočtem ve výši 11 miliard EUR na období 2021–2027.

Byla financována ze tří zdrojů: z vnitrostátních přídělů ESF, specifické části unijního rozpočtu a vnitrostátního spolufinancování části ESF. Zaměřuje se na mladé lidi, kteří nemají zaměstnání ani se neúčastní vzdělávání nebo odborné přípravy.

3. COVID-19 a invaze na Ukrajinu

V dubnu 2020 Komise přijala dva balíčky opatření: investiční iniciativu pro reakci na koronavirovou pandemii (CRII) a její rozšířenou verzi CRII Plus. Cílem bylo mobilizovat prostředky ze strukturálních fondů EU, aby bylo možné na krizi adekvátně reagovat. Parlament a Rada oba návrhy rychle přijaly. Nebyly poskytnuty žádné nové finanční zdroje EU, ale byla umožněna flexibilita při využívání stávajících nevyužitých zdrojů a jejich přesměrování tam, kde jsou nejvíce zapotřebí, s možností zvýšit úroveň spolufinancování na 100 % v období 2020–2021. V květnu 2020 Komise předložila konkrétní legislativní návrhy v rámci programu REACT-EU (Recovery Assistance for Cohesion and the Territories of Europe – pomoc při oživení pro soudržnost a území Evropy), který poskytuje 50,6 miliard EUR dodatečných investic prostřednictvím fondů EFRR, ESF a FEAD (Fond evropské pomoci nejchudším osobám). Na ESF je určeno 19,45 miliard EUR. Členské státy mohly z těchto zdrojů čerpat až do konce roku 2023. ESF byl při bezprostřední reakci na koronavirovou krizi primárním nástrojem. Byl využíván na podporu sociálních služeb, zachování zaměstnanosti v postižených odvětvích (mj. prostřednictvím režimů zkrácené pracovní doby), ochranu zranitelných skupin a financování mezd zdravotníků, zařízení IKT a osobních ochranných prostředků.

Flexibilitu politiky soudržnosti na období 2014–2020 pak zvýšily také balíčky Akce v rámci politiky soudržnosti na podporu uprchlíků v Evropě (CARE) a CARE 2. Důvodem změn byla nutnost rychle reagovat na migrační situaci vyplývající z ruské vojenské invaze na Ukrajině v únoru 2022.

C. Programové období 2021–2027

1. Nařízení 2021–2027 o společných ustanoveních

Dne 29. května 2018 Komise zveřejnila návrh nařízení o společných ustanoveních na období 2021–2027. Nařízení bylo změněno návrhem Komise ze dne 14. ledna 2020 tak, aby zahrnovalo i Fond pro spravedlivou transformaci (FST), a dne 28. května 2020 byly v návaznosti na rozšíření onemocnění COVID-19 navrženy další změny. Parlament a Rada přijaly nařízení o společných ustanoveních v druhém čtení v červnu 2021.

Nařízení stanoví finanční pravidla a společná ustanovení pro osm fondů, které podléhají sdílenému řízení, tj. zejména ESF+, EFRR, Fond soudržnosti a FST. Nevztahuje se však na složku ESF+ týkající se zaměstnanosti a sociálních inovací, která se v přímém a nepřímém řízení.

2. ESF+

Dne 2. května 2018 předložila Komise návrh VFR na období 2021–2027, jehož součástí byl i návrh na další pokračování ESF+ s rozpočtem 101 miliard EUR. ESF+ měl sjednotit ESF, YEI, FEAD, program EU pro zaměstnanost a sociální inovace (EaSI) a program EU v oblasti zdraví. V době koronavirové krize Komise oznámila nový samostatný program v oblasti zdraví, který měl být součástí VFR na období 2021–2027. („program EU pro zdraví“). Pozměněný návrh nařízení o ESF+ ze dne 28. května 2020 proto již oblast zdraví nezahrnoval. Parlament a Rada dospěly k dohodě ve druhém čtení

a závěrečný akt byl podepsán dne 24. června 2021. Celkový rozpočet ESF+ činí téměř 99,3 miliard EUR.

Mezi konkrétní cíle ESF+ patří:

— podpora oblastí politiky zaměstnanosti a mobility pracovních sil, vzdělávání a sociálního začleňování, zejména prostřednictvím pomoci při odstraňování chudoby, což přispívá k provádění evropského pilíře sociálních práv,

— podpora vytváření pracovních míst v kontextu digitální a ekologické transformace prostřednictvím zlepšování systémů vzdělávání a odborné přípravy, zejména rozvoj dovedností potřebných pro klíčové základní technologie a průmyslovou transformaci,

— podpora dočasných opatření za výjimečných nebo neobvyklých okolností (např. financování režimů zkrácené pracovní doby, aniž by bylo nutné je kombinovat s aktivními opatřeními, nebo poskytování přístupu ke zdravotní péči, a to i v případě osob, které nejsou ze socioekonomického hlediska považovány za bezprostředně zranitelné).

ESF+ obsahuje následující ustanovení:

— Všechny členské státy se musí ve svých výdajových programech zabývat nezaměstnaností mladých lidí. V členských státech, kde je počet mladých lidí, kteří nejsou zaměstnáni ani se neúčastní vzdělávání nebo odborné přípravy, vyšší než průměr EU, bude 12,5 % fondu vynaloženo na boj proti nezaměstnanosti mladých lidí.

— Nejméně 25 % rozpočtu je nutné vynaložit na podporu sociálního začleňování, včetně integrace státních příslušníků zemí, které nejsou členy EU.

— Nejméně 3 % rozpočtu je třeba vynaložit na potravinovou pomoc a základní materiální pomoc nejchudším osobám.

— Všechny členské státy musí vyčlenit odpovídající částku ze svých zdrojů ESF+ na provádění záruky pro děti prostřednictvím cílených opatření v boji proti dětské chudobě. Členské státy, v nichž míra dětské chudoby přesahuje průměr EU, musí na řešení tohoto problému využít alespoň 5 % svých zdrojů ESF+.

— Musí být vyčleněny odpovídající finanční prostředky na budování kapacit pro sociální partnery a občanskou společnost v členských státech, vyžadují-li to doporučení pro jednotlivé země, musí být přiděleno nejméně 0,25 % fondu.

— Všechny operace by měly být vybírány a prováděny v souladu s Listinou základních práv Evropské unie.

Před čerpáním finančních prostředků politiky soudržnosti musí každý členský stát vypracovat dohodu o partnerství. Jedná se o dokument pro plánování investic, který definuje záměry vnitrostátních orgánů na využívání EFRR, ESF+, Fondu soudržnosti, FST a Evropský námořní, rybářský a akvakulturní fond a stanovuje orientační roční finanční příděl pro každý program.

V rámci přezkumu politiky soudržnosti v polovině období v roce 2025 spolunormotvůrci dne 18. září 2025 přijali nové nařízení (EU) 2025/1913, které pozměňuje nařízení (EU) 2021/1057, kterým se zřizuje ESF+, pokud jde o řešení strategických výzev. Nařízení

stanovuje nové priority, na něž se ESF+ vztahuje, včetně obranných schopností, dekarbonizace průmyslu a podpory regionů sousedících s Ruskem, Běloruskem a Ukrajinou.

V listopadu 2025 zahájila Komise pilotní projekt své stěžejní iniciativy nazvané Evropská záruka dovedností, která má podporovat pracovníky ohrožené nezaměstnaností při přechodu do zaměstnání ve strategických odvětvích. Finanční prostředky na tuto iniciativu budou pocházet z ESF+.

D. Programové období 2028–2034

Dne 16. července 2025 předložila Komise návrh týkající se Evropského sociálního fondu (ESF) jako součásti víceletého finančního rámce na období 2028–2034. Návrh se zaměřuje na sociální inovace, demografickou transformaci a řešení materiální deprivace. Bude spolupracovat s novými vnitrostátními a regionálními plány partnerství a podporovat politiky zaměstnanosti a sociální politiky. V novém rozpočtovém návrhu není na ESF vyčleněna zvláštní částka. Namísto toho má být nejméně 14 % prostředků z národních plánů pro oživení a odolnost věnováno na sociální výdaje. Spolunormotvůrci (Parlament a Rada) návrh v současné době analyzují.

1. Nástroje pro začleňování na trh práce doplňující ESF+

Evropský fond pro přizpůsobení se globalizaci (EFG) byl zřízen ve víceletém finančním rámci na období 2007–2013 a jeho cílem je poskytovat podporu pracovníkům, kteří byli propuštěni v důsledku rozsáhlých změn ve struktuře světového obchodu způsobených globalizací. Zatímco ESF+ podporuje programy zaměřené na dosažení dlouhodobých strukturálních cílů v oblasti zachování zaměstnanosti nebo návratu pracovníků na trh práce, EFG reaguje na specifické mimořádné situace, jako je hromadné propouštění v důsledku globalizace, a to formou časově omezené podpory.

S ohledem na hospodářskou a finanční krizi v roce 2008 bylo nařízení o EFG z roku 2006 v roce 2011 dočasně pozměněno s cílem vypořádat se s propouštěním vyvolaným krizí. Míra spolufinancování byla stanovena na 50–65 %. Tato změna byla v roce 2013 přenesena do nařízení o EFG na období 2014–2020 s doplněním nových kritérií pro poskytnutí podpory. V témže období byla také rozšířena oblast působnosti na osoby samostatně výdělečně činné, zaměstnance agentur práce a zaměstnance se smlouvou na dobu určitou. V roce 2019, kdy se EU připravovala na možnost „tvrdého brexitu", bylo nařízení o EFG změněno tak, aby bylo možné poskytnout pomoc zaměstnancům a osobám samostatně výdělečně činným v EU, pokud by kvůli vystoupení Spojeného království z EU bez dohody přišly o práci.

Revidovaný EFG na období po roce 2020, který Komise navrhla v květnu 2018, stanovuje maximální roční částku 200 milionů EUR nad rámec stropů VFR. Návrh rozšiřuje působnost na pracovníky, kteří přišli o práci při restrukturalizaci v důsledku automatizace nebo digitalizace, a snižuje prahovou hodnotu pro aktivaci EFG z 500 na 250 propuštěných pracovníků. Tato hodnota se v konečném znění snížila až na 200. V květnu 2020 navrhla Komise v rámci evropského plánu na podporu oživení, aby se maximální roční částka zvýšila. Parlament a Rada dospěly k dohodě ve druhém čtení a závěrečný akt o EFG byl podepsán v dubnu následujícího roku. V souladu s revidovaným nařízením o VFR se původní roční rozpočet EFG na období 2021–2027 snížil od roku 2024 z původních 210 milionů na 35 milionů EUR. V dubnu 2025, zveřejnila Komise další návrh na změnu EFG. Šlo o to, aby EFG podporoval nejen

propuštěné zaměstnance, ale i pracovníky bezprostředně ohrožené propouštěním v podnicích procházejících restrukturalizací. Návrh také obsahuje některé změny v postupu mobilizace ekonomické podpory. V současné době je projednáván v EP a Radě. Na počátku roku 2026 bylo dosaženo politické dohody o širším EFG na podporu pracovníků.

ÚLOHA EVROPSKÉHO PARLAMENTU

Vliv Parlamentu v souvislosti s ESF se v průběhu let zvyšoval. Podle Maastrichtské smlouvy byl vyžadován souhlas EP s obecnými ustanoveními, jimiž se řídí fungování fondů. Od vstupu Lisabonské smlouvy v platnost jsou již tato obecná pravidla přijímána řádným legislativním postupem. Parlament považuje ESF za nejdůležitější nástroj EU v boji proti nezaměstnanosti. Z tohoto důvodu se vždy zasazoval o to, aby bylo fungování fondu co nejúčinnější, a požadoval zjednodušení právních předpisů a postupů s cílem zvýšit účinnost a kvalitu pomoci poskytované z ESF.

Parlament v průběhu let rozšířil oblast působnosti ESF tak, aby bylo možné do pomoci poskytované z ESF zahrnout i činnost zaměřenou na nápravu nerovností v postavení mužů a žen a na odstranění diskriminace a sociálního vyloučení, a to prostřednictvím snazšího přístupu ohrožených skupin k zaměstnání. Parlament podpořil návrh Komise týkající se příspěvku ESF k řešení hospodářské krize a v říjnu 2010 přijal usnesení o budoucnosti ESF, v němž vyzval, aby bylo posíleno postavení ESF jakožto hlavní hnací síly při provádění cílů strategie Evropa 2020.

Díky Parlamentu se ESF v programovém období 2014–2020 podílel na celkovém unijním financování soudržnosti 23,1 %, přičemž 20 % prostředků přidělených každému členskému státu z ESF muselo být vynaloženo na sociální začlenění.

V usnesení z července 2016 o uprchlících Parlament vyzval k tomu, aby byl ESF k dispozici pro opatření usnadňující začleňování uprchlíků na trhy práce EU, neboť profesní integrace je odrazovým můstkem k sociálnímu začlenění. Komise tyto obavy zohlednila ve svém návrhu ESF+ na období 2021–2027 tím, že mezi cíle ESF+ přidala specifický odkaz na migranty a jejich začlenění na trzích práce.

Kromě toho změny, které předložil Evropský parlament, týkající se ESF+ na období 2021–2027 zahrnovaly vyčlenění většího objemu finančních prostředků na potravinovou a materiální pomoc, odpovídající financování budování kapacit pro sociální partnery a záruky, které zajistí, aby projekty financované z prostředků EU plně dodržovaly základní práva.

Ve svém usnesení z března 2025 o ESF+ po roce 2027 Parlament požadoval, aby byl fond ESF+ v období 2028–2034 dostatečně silný, lépe financovaný a samostatný – podle názoru EP vyžaduje jeho rozpočet „značné a odůvodněné navýšení“. Stejný požadavek se objevil i v několika dalších usneseních, která byla přijata v návaznosti na návrh Komise týkající se nového víceletého rozpočtu – například v usnesení o evropském semestru z března 2026. Průběžná zpráva o návrhu víceletého finančního rámce na období 2028–2034 se v současné době projednává v Rozpočtovém výboru Parlamentu. Výbor pro zaměstnanost a sociální věci ve svém stanovisku k průběžné zprávě o návrhu VFR vyjadřuje znepokojení nad snížením sociálních výdajů v reálných číslech, opakuje výzvu k vytvoření samostatného fondu ESF+ a žádá o navýšení jeho rozpočtu. Parlament rovněž vyzval členské státy, aby vyčlenily alespoň 15 % svých

zdrojů z ESF+ na cílená opatření pro kvalitní zaměstnanost mladých lidí a odborné vzdělávání.

Tento dokument vypracovala tematická sekce Evropského parlamentu pro dopravu, zaměstnanost a sociální věci. Více informací naleznete na internetových stránkách Výboru pro zaměstnanost a sociální věci.

Cecilia NAVARRA
04/2026